

Børn i medvind og modvind

Hvad kan skolen gøre for, at børn med høretab trives bedst muligt?

Videnscenter for hørehandicap

Børn i medvind og modvind

- Hvad kan skolen gøre for, at børn med høretab trives bedst muligt?

© 2007

Iværksat og udgivet af
Videnscenter for hørehandicap
Kongevejen 256
2830 Virum

Telefon: 4511 4171
Email: videnscenter@hoerehandicap.dk
Website: www.hoerehandicap.dk

ISBN 87-90639-29-4

Rapporten er udarbejdet af Anne Tortzen, AtZ Kommunikation

Børn i medvind og modvind

**Hvad kan skolen gøre for, at børn med høretab
trives bedst muligt?**

Indholdsfortegnelse

Forord	5
Baggrund	7
Metode	8
Resumé af hovedresultater	11
<i>Skolernes tilbud til børn med hørenedsættelse – hvad virker?</i>	<i>11</i>
<i>Særlige problemområder</i>	<i>14</i>
<i>Eksempler på "best practice"</i>	<i>15</i>
Børnenes "hørehistorie" og familiernes overvejelser om valg af skole	16
Hjælp og støtte i skolen – hvad virker?	19
Hvem tager ansvar? Dialogen mellem forældre, skole og PPR	27
Trivsel: Hvad skaber medvind, og hvad giver modvind?	31
Hvad skal der til? Ideer til forbedringer af indsatsen for børn med hørenedsættelse i folkeskolen	34
Referencer og links	36
Bilag 1: Interviewpersoner	37
Bilag 2: Spørgeramme til familier	39
Bilag 3: Spørgeramme til lærere	41

Forord

Videnscenter for hørehandicap besluttede i 2005 at sætte fokus på børn med hørenedsættelse. Der findes ikke officielle opgørelser over, hvor mange børn med hørenedsættelse, vi har i skolealderen i Danmark. De fleste skoler vil dog på et tidspunkt opleve at skulle tilrettelægge undervisning for et barn med hørenedsættelse.

Inklusion er på den politiske og den pædagogiske dagsorden. Med kommunalreformen har kommunerne overtaget det fulde ansvar for undervisningen af børn med særlige behov. Det langsigtede mål med herværende projekt er at skabe så optimale vilkår som muligt for børn med hørenedsættelse i folkeskolen. Gennem interview afdækker undersøgelsen problemfelter i forhold til børnenes trivsel og sætter fokus på faktorer med signifikant betydning herfor. Med afsæt i rapporten skulle skoleledere og kommunale beslutningstagere gerne føle sig bedre klædt på til at tilrettelægge skoletilbuddene til børn med hørenedsættelse.

Projektets mål har i første omgang været at samle dokumentation for børnenes trivsel. Videnscenter for hørehandicap bliver ofte præsenteret for antagelser om, at et barn med hørenedsættelse dagligt har mange udfordringer i forhold til at skulle fungere på normalthørendes præmisser. Barnets isolation fra de normalthørende skolekammeraters sociale fællesskab og dets ensomhedsfølelse som følge heraf, er en vanskelighed, der ofte refereres til. En anden vanskelighed kan ligge i at skulle indgå i de stadigt mere diskussions- og gruppeprægede arbejdsformer i folkeskolen. Yderligere kan der ligge en vanskelighed i at få de høretekniske hjælpemidler til at fungere i en kompleks hverdag.

Der findes ikke megen dokumentation på dette område, og i arbejdet med at definere undersøgelsesprojektet nærmere samt gennemføre undersøgelsen inviterede vi en række personer med særlig viden og erfaring til at deltage i projektets arbejdsgruppe.

Mette Gudman fra Videnscenter for hørehandicap er projektleder, og arbejdsgruppen består af:

- Birgitte Franck, indtil 31. december 2006 amtshørekonsulent i Ringkøbing Amt, fra 1. marts 2007 hørekonsulent i Region Midt
- Yvonne Hansen, tale-hørekonsulent i Hillerød kommune
- Kirsten Hyldekrog, tale-hørekonsulent i Brøndby kommune
- Vibeke Rødsgaard-Mathiesen, indtil 31. december 2006 amtshørekonsulent i Viborg Amt, fra 1. januar 2007 hørekonsulent i Viborg kommune
- Lipi Sep Thalwitzer, tidl. formand for Hørehæmmet Ungdom, Århus afd., nu bestyrelsesmedlem i Høreforeningen, Århus lokalafdeling

Da undersøgelsen blev gennemført i løbet af 2006 var strukturreformen endnu ikke trådt i kraft, hvorfor der i rapporten vil være referencer til tidligere amter og kommuner.

Jeg vil gerne sige familierne tak for deres medvirken og for deres velvillighed til at lade os komme inden for i deres hjem og få del i deres tanker og overvejelser vedrørende deres barn. Også tak til de PPR-konsulenter, der tog sig af at sende Videnscenterets invitation til at medvirke i undersøgelsen videre til de relevante familier. Endelig en tak til de lærere, skoleledere og PPR-konsulenter, der medvirkede ved telefoninterview.

Interview, opsamling og rapportskrivning er foretaget af Anne Tortzen, AtZ Kommunikation. Det er mit håb, at lærere, skoleledere, PPR-konsulenter og øvrige beslutningstagere vil finde inspiration til at sikre børn med hørenedsættelse en bedre hverdag i folkeskolen.

Jette Kjeldsen
Centerleder, Videnscenter for hørehandicap
Juli 2007

Baggrund

Denne rapport formidler resultaterne af en undersøgelse, som Videnscenter for hørehandicap har valgt at gennemføre for at belyse, hvordan børn med hørenedsættelse trives i folkeskolen. Formålet er at få mere viden om, hvilke indsatser fra skolens side der gør en positiv forskel.

Analysen har børnenes psykosociale trivsel som omdrejningspunkt og har til formål at identificere særlige problem- og udviklingsområder i den støtte og de tilbud, der i dag gives til børn med hørenedsættelse i folkeskolen. Vi har valgt at benytte begrebet folkeskole i en bred betydning, så det i denne undersøgelse omfatter både kommunale folkeskoler og private friskoler. Det væsentlige er, at der er tale om brede skoletilbud, der er rettet mod normalthørende børn.

Formålet med analysen er dermed at afdække:

- Børnenes generelle trivsel
- Problemer og løsninger – hvad virker/virker ikke i den nuværende indsats?

Undersøgelsen beskæftiger sig ikke specifikt med de tilbud, der ligger uden for skoletiden som fritidshjem, SFO og lignende.

Videnscenteret ønsker at bruge undersøgelsen som afsæt for en formidlingsindsats rettet mod skoler og andre aktører for at udvikle de bedst mulige tilbud til børn med hørenedsættelse i folkeskolen.

Rapporten er blevet til på baggrund af interview med i alt 24 børn med hørenedsættelse og deres forældre, samt enkelte lærere, skoleledere og PPR-konsulenter. Det giver et godt grundlag for at identificere, hvad der fungerer godt i skolernes indsats samt at identificere særlige problem- og udviklingsområder og komme med bud på ”best practice”, der kan fungere som inspiration i den fremtidige indsats.

Metode

Der er anvendt en kvalitativ analysemetode i undersøgelsen, da denne metode er velegnet til at give en sammenhængende og dybtgående forståelse af erfaringer, oplevelser og behov hos interviewpersonerne.

Hvor den kvantitative tilgang består i at indsamle svar via lukkede spørgsmål i f.eks. spørgeskemaer eller telefoninterview, lægger den kvalitative metode vægt på at lade svarpersonerne selv fortælle om deres erfaringer, behov og ønsker i sammenhæng. Det sker ved åbne spørgsmål og relativt lange, personlige interview, hvor svarpersonerne i høj grad selv får lov at sætte dagsordenen for interviewet. Hvor den kvantitative metode er velegnet til at besvare spørgsmål som: Hvor meget, hvor mange osv., er den kvalitative tilgang velegnet til at afdække spørgsmål som: Hvorfor, hvordan osv.

Den kvalitative tilgang fokuserer på dybtgående interview med relativt få personer, som udvælges strategisk, så de så vidt muligt dækker et bredt spektrum af den population, der skal undersøges. Det er en fundamentalt anderledes tilgang end den kvantitative, hvor der som regel indhentes svar fra flere hundrede personer, der udvælges tilfældigt blandt populationen. Kvalitative resultater kan ikke uden videre generaliseres til hele populationen, men en god strategisk udvælgelse sikrer, at undersøgelsen indfanger de vigtigste tendenser.

De data, der kommer ud af kvalitative undersøgelser, er komplekse og kan ikke på samme måde som kvantitative data stilles op i tabeller med procenter m.v. Til gengæld kan de give en dybere forståelse for det fænomen, der undersøges.

Formålet med denne kvalitative undersøgelse er at udbygge vores forståelse af hvilke faktorer, der spiller en vigtig rolle for, at børn med hørenedsættelse trives i folkeskolen. Med en kvantitativ undersøgelse kunne man f.eks. afdække, hvor stor en procentdel af børnene der trives godt, mindre godt etc., ligesom man kunne give et bredt billede af, hvor tilfredse børnene er med deres skole, lærere, kammerater m.v. Men det er ikke det, som er formålet her.

Undersøgelsen inddrager følgende målgrupper:

- Børn med hørenedsættelse i folkeskolen og som bruger høreapparat (børnehaveklasse – 9. klasse)
- Børnenes forældre
- Børnenes lærere
- Skoleledere på de relevante skoler
- PPR-konsulenter

Analysen er gennemført i to tempi:

1. Interview med børn og forældre
2. Interview med relevante lærere, skoleledere og PPR-konsulenter

Der er gennemført personlige interview med i alt 24 børn og deres familier.

Desuden er der gennemført telefoninterview med i alt fire lærere, tre skoleledere og tre PPR-konsulenter fordelt på tre amter, nemlig Københavns Amt, Viborg Amt og Fyns Amt. I interviewet bad vi barnet og forældrene give henvisning til klasselæreren eller den lærer, der varetager den største del af barnets undervisning. På den baggrund er lærerne udvalgt.

De personlige interview er alle foretaget af den samme interviewer i perioden august-september 2006. Alle interview foregik i familiernes hjem og inddrog både den/de tilstedeværende forældre og barnet selv. Ofte var der tale om en dialog mellem børn og forældre under interviewet.

Alle interview foregik efter en spørgeramme (se bilag 2), der fungerede som en ramme om samtalen. Da ikke alle temaer var lige relevante for alle svarpersoner, ligger vægten forskelligt fra interview til interview. Spørgsmålene blev tilpasset i situationen alt efter børnenes alder. Ved en del interview var begge forældre til stede – ved de fleste kun den ene.

Rekruttering af interviewpersoner

Gennem en strategisk udvælgelse af interviewpersonerne er det søgt at sikre, at analysens resultater afspejler bredden blandt familier med børn med hørenedsættelse. Styregruppen fastlagde tidligt i forløbet de fem vigtigste udvalgs-kriterier, nemlig:

- Alder
- Køn
- Graden af hørenedsættelse
- By/land
- En forholdsmæssig repræsentation af tosprogede

Interviewpersonerne er rekrutteret gennem direkte henvendelse fra Videnscenter for hørehandicap i form af et brev med invitation til at deltage i undersøgelsen. PPR-kontorerne i de udvalgte kommuner hjalp med at formidle invitationen til alle børn med hørenedsættelse i kommunen. Blandt de familier, der meldte sig til undersøgelsen, udvalgte Videnscenter for hørehandicap deltagerne med henblik på størst mulig spredning på de fem nævnte kriterier.

Den geografiske spredning er sikret ved at fokusere på tre amter, nemlig Viborg Amt, Fyns Amt og Københavns Amt.

Der indgår 9 drenge og 15 piger i undersøgelsen i alderen 7 til 15 år. Se bilag 1 for oplysninger om de medvirkende børns køn og alder.

En bred vifte

Alt i alt ser det ud til at være lykkedes at få deltagere i undersøgelsen, der dækker et bredt spektrum af børn med hørenedsættelse og deres familier. Der er en god geografisk spredning blandt interviewpersonerne, og både landområder, provinsbyer og større byer er repræsenteret. Desuden er forskellige typer af skoler repræsenteret, og spændvidden går fra den store central-skole til den lille friskole. Endelig er der tale om en bred vifte af socialgrupper.

Ønsket var, at undersøgelsen skulle omfatte børn med forskellige grader af hørenedsættelse. Dette er lykkedes godt, idet der både er børn med store hørenedsættelser og børn med mindre hørenedsættelser. Der er børn med ensidig såvel som med dobbeltsidig hørenedsættelse repræsenteret samt børn med konduktiv og børn med perceptiv hørenedsættelse. Endvidere medvirker børn, der har haft en hørenedsættelse helt fra fødslen, og børn der har en erhvervet hørenedsættelse. Undersøgelsen rummer også et par børn med yderligere funktionsnedsættelser. Alt i alt et bredt spektrum af typer af hørenedsættelser og dermed en bred vifte af udfordringer og problemer i forbindelse med hørenedsættelsen.

Der er dog et par mindre skævheder i materialet:

Der er færre drenge og færre af de store børn (over 13 år) med i undersøgelsen end ønsket. Der er ingen tosprogede børn blandt interviewpersonerne. Det skyldes dels, at færre meldte sig i disse grupper, dels praktiske forhold i forbindelse med planlægningen af interview.

Disse forhold skønnes ikke at påvirke undersøgelsens gyldighed nævneværdigt. Dog er forholdene for de lidt ældre børn (over 13 år) underbelyst i undersøgelsen, ligesom de tosprogedes eventuelle særlige forhold ikke er belyst.

Man kunne frygte, at rekrutteringsmetoden med frivillig tilmelding ville favorisere bestemte typer af interviewpersoner. Men det lader ikke til at være tilfældet. I interviewene viser det sig nemlig, at familierne repræsenterer meget forskellige situationer – nogle har store udfordringer, andre klarer sig relativt godt.

Citaterne i rapporten stammer alle fra interviewene. Efter hvert citat er markeret køn, alder (på børn) og bopælsamt på den interviewperson udtalelsen stammer fra.

Resumé af hovedresultater

Her følger et resumé af undersøgelsens hovedresultater, som er bygget op af følgende elementer:

- En gennemgang af skolernes tilbud til børn med hørenedsættelse og vurdering af, hvad der virker gunstigt på børnenes trivsel
- Fokus på særlige problemområder
- Bud på ”best practice” inden for skolernes indsats

Skolernes tilbud til børn med hørenedsættelse – hvad virker?

Her opsummeres undersøgelsens resultater, når det gælder tilbud til børn med hørenedsættelse og dialogen mellem forældre, skolen og PPR-konsulenten.

Tidspunkt for diagnose

Der er mange eksempler i interviewene på, at børnenes hørenedsættelse konstateres relativt sent. For flere af børnene gælder det, at hørenedsættelsen opdages i slutningen af børnehaven, når man begynder at overveje skolemodenhed, eller i forbindelse med sundhedsundersøgelsen i børnehaveklassen. Forældrene giver udtryk for, at der generelt er for lidt viden hos f.eks. pædagoger og dagplejere om hørenedsættelse hos børn og betydningen heraf, samt hvordan den viser sig. Når hørenedsættelsen opdages sent, kan det give barnet en social, sproglig og indlæringsmæssig forsinkelse i forhold til jævnaldrende.

Resultaterne tyder på, at en del af speciallægerne (øre-næse-hals) er tilbageholdende med at henvise børn videre til den audiologiske afdeling/høreklub. Med det resultat, at en del hørenedsættelser først opdages relativt sent. Interviewene indeholder en hel del eksempler på, at speciallægen ikke har kunnet konstatere en hørenedsættelse. Først da barnet kom til undersøgelse på sygehusets audiologiske afdeling/høreklub, blev hørenedsættelsen konstateret og målt.

Skolevalg

Der er kun få eksempler blandt de interviewede familier på, at forældrene har undersøgt flere skoler og spurgt til deres tilbud til børn med hørenedsættelse. De fleste skriver barnet ind i den skole, der er nærmest, og ikke alle tager en dialog med skolens ledelse om barnets særlige behov, før det skal begynde. Omvendt er der eksempler i interviewene på, at det kan gøre en stor forskel for barnets trivsel, at der har været en dialog, og skolen har påtaget sig ansvaret for at tage de nødvendige hensyn fra begyndelsen.

En udfordring for skolerne

Undersøgelsen viser helt overordnet, at skolerne har en udfordring i forhold til børn med hørenedsættelse af to grunde:

- Der er få børn med hørenedsættelse. Oftest oplever en skole kun at få en enkelt eller to elever med hørenedsættelse over en periode. Desuden har skolerne ikke stor forhåndsviden på området.
- Der er tale om et ”usynligt” handicap, som er nemt at overse.

Det gennemgående indtryk fra interviewene er, at det varierer meget, hvor mange ressourcer, skolerne sætter ind på støjdæmpning, støttetimer og andre tiltag, der skal lette skolegangen for børn med hørenedsættelse. Det er med andre ord forskelligt, hvor meget skolerne gør for at tage hensyn til elever med hørenedsættelse.

Gennemgående oplever familierne, at lederne og lærerne på skolerne generelt ved for lidt om hørenedsættelse, og den betydning det kan have for barnets læring og sociale udvikling.

Basale hensyn

Undersøgelsen viser, at lærerne (især klasselærerne) på de fleste skoler er gode til at tage de helt basale hensyn i dagligdagen, når de har viden om, hvad der skal til – og når de husker det. Det gælder placering i klassen, lysindfald, ikke stå med ryggen til klassen osv. Men det varierer meget, hvor lydhøre lærerne er. Det er oftest børnene og forældrene, der skal minde dem om det. Ved lærerskift og i de ældste klasser, hvor eleverne har mange forskellige lærere, kan informationen – og dermed hensynet – nemt glippe. Det kan betyde en positiv forskel for forståelsen af hørenedsættelsen og dens konsekvenser, at læreren deltager i et kursus for lærere, der underviser børn med hørenedsættelse. Langt fra alle relevante lærere har været på kursus.

Det flydende ansvar

Interviewene peger på en tendens til, at ansvaret for viden om og hensyntagen til børn med hørenedsættelse ”flyder” på skolerne. I en del tilfælde er der en bestemt lærer (typisk klasselæreren), der påtager sig et særligt ansvar som formidler til kollegerne. Det er ofte en sårbar situation, fordi viden går tabt ved lærerskift, barselsorlov m.v. Typisk er det forældrene eller barnet selv, der skal bære viden og krav videre i systemet fra lærer til lærer. Der er også en tendens til, at opmærksomheden omkring hørenedsættelsen aftager, når barnet bliver ældre.

Støttetimer

En del af børnene i undersøgelsen har støttetimer i skolen. Det varierer meget, hvor megen støtte, det enkelte barn har behov for, og hvor mange støttetimer, børnene bliver tildelt. Både familierne og lærerne i undersøgelsen oplever, at en ekstra støtteperson kan gøre en stor, positiv forskel – især hvis støttepersonen er gennemgående, har indsigt i hørenedsættelser og også tager sig af den sociale side.

Støjdæmpning

Støj i klassen er et problem for mange af de interviewede børn. Mange steder er der ikke investeret i støjdæmpende foranstaltninger. Hos de forældre, der har bedt om f.eks. dupper under

stolene, er det ofte oplevelsen, at skolerne reagerer langsomt. Desuden stemmer mange skolars tradition for, at klasserne får nyt klasseværelse hvert år, dårligt overens med et krav om særlig støjdemning af klasselokalerne. Der er eksempler på, at skoler er gået med til at lave særlige aftaler. Men gennemgående oplever forældrene det som et område, der kræver et stort og vedvarende forældreinitiativ. Støjdemning er et tiltag, som vil kunne lette hverdagen for mange af børnene.

Lærernes indsats har også stor betydning for støjen. Således har nogle lærere gjort en særlig indsats for at holde støjniveauet nede bl.a. ved hjælp af særlige ”færdselsregler” i klassen.

Tekniske hjælpemidler

Ud over høreapparat, som alle børnene i undersøgelsen anvender, har en del af dem andre tekniske hjælpemidler som FM-udstyr. Familierne får typisk rådgivning og information om hjælpemidler fra PPR eller høreklubben, men ikke alle oplever, at de har overblik over, hvilke muligheder, der findes. De rigtige tekniske hjælpemidler kan gøre en vigtig forskel for barnet i undervisningen.

Børnehørekurser

Det er de færreste af børnene i undersøgelsen, der har kammerater med hørenedsættelse eller kender andre børn med hørenedsættelse i lokalområdet. Derfor har det stor betydning for dem at være sammen med andre børn med hørenedsættelse på børnehørekurser og udflugter eller andre sociale arrangementer. Flere af især de ældste børn (fra 12 år og op) i undersøgelsen, giver udtryk for, at dette samvær giver dem større selvtillid, større accept af deres hørenedsættelse og nye venner.

Centrale PPR-konsulenter

I mange tilfælde er det PPR-konsulenten, som sørger for kontakten til skolen, sørger for at lærerne kommer på kursus, sørger for at der bliver lavet støjdemning osv. I en del tilfælde har PPR-konsulentens rolle desuden været at formidle viden om hørenedsættelsen til lærerne og ikke mindst de andre børn i klassen. Der er stor forskel på, hvor tæt kontakt familierne har til PPR-konsulenten. Nogle oplever at få en stor og gennemgående støtte fra deres PPR-konsulent, andre ved næsten ikke, hvem deres PPR-konsulent er eller har oplevet stor udskiftning af konsulenter.

Tilbageholdende forældre

I forhold til skolen viser interviewene, at forældrene typisk balancerer mellem et ønske om, at deres barn skal være ”så normalt som muligt” og ønsket om, at der skal tages de hensyn, som er nødvendige for den faglige og sociale trivsel. Hos nogle forældre fører det til, at de er tilbageholdende med at stille krav til skolen om f.eks. hjælpemidler, støjdemning, hørekurser til lærere og ekstra dialog med lærerne. Generelt mangler en del af familierne viden om, hvad det er muligt at få af hjælpemidler og støtte. Løbende dialog med lærerne betyder meget både for børnenes trivsel og for de faglige muligheder. Men ikke alle har en sådan dialog, og en del af forældrene er tilbageholdende med at ytre ønske om f.eks. møder ud over de faste skole-hjem samtaler.

Kammerater betyder alt

Den samstemmende melding fra både børn, forældre, lærere og skoleledere er, at det – ligesom for normalthørende børn – er forholdet til klassekammeraterne, der er den afgørende faktor for, om børnene trives. Børn har vanskeligt ved at trives, hvis de bliver holdt udenfor eller mobbet af de andre børn eller ikke føler sig accepteret af kammerater og lærere som dem, de er.

Mange af børnene i undersøgelsen er socialt velfungerende, men der er nogle, som har problemer med mobning, ensomhedsfølelse og lignende, blandt andet fordi en hørenedsættelse kan betyde, at de går glip af kommunikation med kammeraterne og er mere udsatte for at blive skubbet ud. De ramte familier oplever ofte, at der er for lidt fokus fra lærerne på det sociale og de problemer, børn med hørenedsættelse kan have på det område. Derimod kan åbenhed og en aktiv indsats fra lærerne på det sociale område gøre en stor forskel.

Særlige problemområder

Det er relevant at fremhæve følgende særlige områder, hvor der er rum for forbedring, når det gælder tilbud til børn med hørenedsættelse:

- En manglende viden om hørenedsættelse hos de fagpersoner, der er i kontakt med børnene (f.eks. pædagoger og sundhedsplejersker) i kombination med nogle speciallægers tilbageholdenhed med at henvise videre, betyder, at en hel del børn med hørenedsættelse først udredes relativt sent. Dermed bliver indsatsen forsinket, og det kan blandt andet medføre forsinket sprogudvikling hos børnene.
- Undersøgelsen efterlader det indtryk, at der mangler rådgivning til forældre i den situation, hvor de skal vælge skole til deres barn. Forældrene er i tvivl om, hvilke krav, de kan og bør stille til skolen og hvilke muligheder, der er for at få forskellige former for støtte til barnet.
- Lærere og ledere på skolerne mangler generelt viden om hørenedsættelse og dens betydning for børnenes skolegang. Det gælder f.eks. forhold som skolens indretning og muligheden for at sende de lærere, der skal undervise børn med hørenedsættelse, på et kursus.
- Et godt skoleforløb for børn med hørenedsættelse er i dag meget afhængigt af enkeltpersoner. Kort sagt afhænger det enten af en ansvarlig klasselærer eller en udfarende PPR- eller amtshørekonsulent. Ansvar for, at der bliver taget de nødvendige hensyn, og at den relevante information bliver givet videre, flyder gennemgående på skolerne.
- Støj er et problem for mange børn med hørenedsættelse. Der mangler støjdemping på mange skoler. Det gælder både fysisk og pædagogisk støjdemping.
- Børnenes sociale liv og accepten fra kammeraterne er alt afgørende for, at de trives i skolen. Alligevel er det ikke alle lærere, der er opmærksomme på den sociale side af klassens liv og de særlige udfordringer, børn med hørenedsættelse står overfor.
- De ældste børn (fra 12-13 år) er en særlig udfordring for skolerne – både når det gælder støjdemping i lokalerne, kontakt med forældrene og særlige hensyn og støtte f.eks. til den sociale udvikling.

Eksempler på "best practice"

Undersøgelsen rummer en del eksempler på tiltag, der virker, og som kan fungere som gode eksempler – eller "best practice".

Forståelse giver åbenhed

Det er vigtigt, at klassekammeraterne og deres forældre forstår og accepterer, hvad en hørenedsættelse indebærer og hvilke hensyn, der skal tages. Undersøgelsen viser, at der er gode erfaringer med at formidle information om hørenedsættelsen til klassens øvrige børn og forældre, f.eks. ved at lade dem prøve at høre med et høreapparat. Dermed øges forståelsen. Opgaven kan enten varetages af PPR-konsulenten eller af børn og forældre selv, f.eks. i forbindelse med et forældremøde. Forståelse er en forudsætning for åbenhed, som også er vigtig for, at barnet kan trives.

Faste møder og opfølgning

Der er gode erfaringer med at holde faste møder med alle involverede om et barn med hørenedsættelse og med at tilbyde en udbygget dialog mellem forældre og skole. På den måde kan mange problemer tages i opløbet, og tilbuddene kan løbende justeres efter behov. Det kræver, at PPR-konsulenten er opsøgende og sørger for, at der løbende bliver holdt møder.

Støjdæmpning er ikke bare fysisk

Det gør en stor forskel, om rummene på skolen er støjdæmpede. Der er gode erfaringer med at investere i støjdæmpning f.eks. i form af plader af støjabsorberende materiale. Det gør en positiv forskel både for eleverne med hørenedsættelse og for alle de andre elever. Der er også gode erfaringer med at dæmpe baggrundsstøjen i klassen ved hjælp af færdselsregler, som læreren introducerer og håndhæver.

Støttetimer skal bruges rigtigt

Støttetimer kan i nogle tilfælde gøre en stor forskel, hvis de bruges rigtigt. Dvs. at en eller højst to lærere står for støtteundervisningen i tæt koordinering med den faste lærer, og at indsatsen løbende justeres, så den passer til behovene. Særlig fokus på det sociale er ofte nødvendigt, ligesom det kan være en stor hjælp for barnet, hvis der er mulighed for at gå uden for klasseværelset en gang i mellem, eller hvis undervisningen brydes op i mindre grupper.

Børnehørekursus er et must

Det er vigtigt – især nu, hvor amterne nedlægges – at bevare børnenes mødested, børnehørekurserne. Det er et meget populært tilbud i nogle amter, hvor børn med hørenedsættelse får mulighed for at være sammen med ligestillede og tale om de udfordringer, det giver at have en hørenedsættelse. Her får de råd og vejledning, som de kan bruge i dagligdagen – og fornyet selvtillid. Desuden er det et plus, at der udfærdiges en rapport til PPR-konsulenterne, som følger op på den sammen med hjemmet og skolen.

Børnenes "hørehistorie" og familiernes overvejelser om valg af skole

Børnenes og familiernes "hørehistorie" kan være vigtig at kende for at forstå, hvordan børnene og forældrene tackler hørenedsættelsen i dag, og hvad de oplever som vigtigt. Derfor blev familierne under interviewet indledningsvis bedt om at fortælle historien om hørenedsættelsen – hvornår og hvordan det blev opdaget.

Mange opdages sent

I de mange forskellige historier viste der sig en tydelig tendens, nemlig at en relativ stor del af børnenes hørenedsættelse er konstateret forholdsvis sent.

Et andet gennemgående træk er, at en del forældre tidligt har haft en fornemmelse af, at noget ikke var, som det skulle være, men har følt sig afvist af sundhedsplejersker, læger eller speciallæger:

"Ørelægen tog en høreprøve, der viste, at han lå inden for normalen og mente, at han bare skulle have dræn i øret. Men jeg gik stadig ud af døren og syntes, at han ikke kunne høre" (mor til dreng, 10 år, Fyns Amt).

"Jeg har altid måttet råbe meget højt for at få det undersøgt ordentligt. Og jeg føler, at det har været lidt af et tovtrækkeri. Vi har været kastebolde mellem mange forskellige instanser – psykolog, talepædagog, hørecentral osv." (mor til dreng, 13 år, Fyns Amt).

For nogle har diagnosen på barnets hørenedsættelse været en lang rejse gennem flere instanser:

"1½ år før det blev opdaget, havde vi en fornemmelse af, at der var noget galt. Der var mange forskellige tegn. Vi rendte til alle mulige og fik at vide, at der var væske i ørerne, og at hun ikke ville samarbejde til høreprøve" (mor til pige, 9 år, Fyns Amt).

"Vi har sagt det, fra hun var et år, men vi har ikke fået medhold, hverken i vuggestuen, på Børnekliniken eller ved lægens høretest. Man skal i skole, før der sker noget" (mor til pige, 12 år, Københavns Amt).

Ret typisk er det, at hørenedsættelsen opdages i slutningen af børnehaven, når man begynder at overveje skolemodenhed eller i forbindelse med sundhedsundersøgelsen i børnehaveklassen. Interviewpersonerne giver udtryk for, at der generelt er for lidt viden hos f.eks. pædagoger og dagplejere om hørenedsættelse og dets betydning for børn, og hvordan det viser sig. Men tilsyneladende er der heller ikke altid hos fagfolkene den tilstrækkelige viden om eller tålmodighed til at diagnosticere hørenedsættelse hos børn. En del forældre har oplevet, at speciallægerne (øre-næse-hals) ikke har været gode nok til at undersøge og diagnosticere børnenes

hørenedsættelse. Interviewene indeholder en hel del eksempler på, at lægen ikke har kunnet finde noget unormalt – først da barnet kom på sygehuset til undersøgelse, blev hørenedsættelsen konstateret og målt:

”Vi gik til en ørespecialist, som mente, at der ikke var noget galt, så vi måtte insistere på at få en tid på Bispebjerg Hospital – og ved den høreprøve konstaterede de 50 % nedsættelse” (mor til pige, 9 år, Københavns Amt).

Forsinket udvikling

Familierne giver udtryk for, at når hørenedsættelsen bliver opdaget relativt sent, kan det have nogle uheldige konsekvenser for børnene. Det kan betyde, at deres sociale, sproglige og indlæringsmæssige udvikling bliver forsinket:

”Han var kolerisk og hidsig. men da han fik sit høreapparat, var det som at få et nyt barn. Vi oplevede et totalt karakterskift – det var næsten som Dr. Jekyll og Mr. Hyde” (far til dreng, 8 år, Københavns Amt).

”Hendes sprog var fint, men da hun skulle starte i skole, mente børnehaven ikke, at hun var moden nok. Hun sad tit for sig selv og var udenfor i det sociale. Hun var ikke med i legene, for hun blev valgt fra” (mor til pige, 13 år, Viborg Amt).

Dog er der også eksempler på familier, hvor barnets hørenedsættelse er opdaget tidligt, og der er blevet sat ind med en tidlig og god vejledning. Drengen her fik konstateret sin svære hørenedsættelse ved Boel-prøven og fik høreapparat allerede, da han var under et år:

”Det kører på skinner, for vi har fået hele pakken fra [specialskole]. Det er super perfekt. Det er vigtigt som forældre at få det bearbejdet” (far til dreng, 7 år, Fyns Amt).

Valg af skole

Kun få af forældrene har undersøgt flere skoler og spurgt til deres tilbud til børn med hørenedsættelse, før de meldte barnet ind. De fleste vælger den skole, der er nærmest, og ikke alle har taget en dialog med skolens ledelse om behovene, før barnet skal begynde.

Omvendt er der i interviewene eksempler på, at det kan gøre en stor forskel for barnets trivsel, at der har været en dialog forud for skolestarten, og at skolen har forpligtet sig til at tage de nødvendige hensyn fra begyndelsen.

Når den overvejende del af forældrene vælger den lokale skole og ikke gør et større nummer ud af at stille krav om særlige hensyn, bunder det ofte i, at de ikke ønsker, at deres barn skal skille sig ud ved at få særbehandling. En anden mulig årsag er, at de ikke opfatter hørenedsættelsen som et problem. Men det kan også skyldes, at kun få forældre har fået egentlig vejledning i den situation, hvor de skulle vælge skole.

Interviewene giver generelt et indtryk af, at en del forældre har manglet rådgivning om skolevalg – og om hvilke hensyn, man som forældre kan forlange, at skolen tager til et barn med hørenedsættelse:

"Jeg tog den nærmeste [skole]. Jeg har da tænkt lidt på en specialskole, men ville gerne have, at hun fulgte almindelig undervisning, ligesom hun har været i almindelig dagpleje og børnehave" (mor til pige, 8 år, Fyns Amt).

"Her i 2.-3. klasse har jeg tit tænkt på, om det er det rigtige skoletilbud. Jeg tror, at den lokale skole er det bedste, hvis det skal være folkeskolen, for de arbejder med mange intelligenser, værksteder osv. Når jeg er i tvivl er det fordi, hun ikke er så meget med, som hun burde være" (mor til pige, 9 år, Fyns Amt).

Drengen her valgte at skifte fra en specialklasse for børn med hørenedsættelse til en kommunal folkeskole i nærområdet efter 6. klasse. Forældrene oplevede, at de ikke havde noget valg, da de skulle vælge folkeskole:

"Vi forsøgte at ringe til en anden skole, som vi havde fået anbefalet, men vi fik at vide, at vi ikke havde noget valg. Så det endte med [den lokale skole]. Og kort efter blev klasserne slået sammen, så nu går han i en klasse med næsten 30 elever" (far til dreng, 14 år, Københavns Amt).

Andre forældre har enten fået mere grundig rådgivning eller har selv valgt at undersøge flere muligheder og gå i dialog med flere skoler, før de valgte skole til barnet.

Forældrene til denne pige undersøgte flere af de lokale skoler, før de valgte hvilken skole, hun skulle gå på. De valgte en privatskole på trods af dens dårlige lydforhold:

"Vi ringede rundt og talte med skolelederne. Denne leder var den eneste, som var imødekommende. Han sagde: "Vi vil gøre, hvad vi kan" – og så besluttede vi, at hun skulle prøve at gå der" (mor til pige, 9 år, Københavns Amt).

Tre-fire andre familier har bevidst valgt at sende deres barn i en lokal friskole frem for i den kommunale folkeskole – især på grund af muligheden for at gå i en mindre klasse.

Hjælp og støtte i skolen – hvad virker?

Hvordan ser skolernes og det offentlige tilbud til børn med hørenedsættelse ud i dag? Hvilken hjælp og støtte får børnene – hvad virker, og hvad virker ikke?

I dette afsnit beskrives de forskellige tiltag, og vi ser nærmere på, hvordan henholdsvis familierne, skolerne og PPR oplever, at de enkelte tiltag fungerer.

Undersøgelsen viser helt overordnet, at elever med hørenedsættelse er en udfordring for skolerne af to grunde:

- Der er få børn med hørenedsættelse. Oftest oplever en skole kun at få en enkelt eller to elever med hørenedsættelse i en periode. Desuden har skolerne ikke stor forhåndsviden på området
- Der er tale om et ”usynligt” handicap, som er nemt at overse

Det gennemgående indtryk fra interviewene er, at det varierer meget, hvor mange ressourcer, skolerne sætter ind på støjdemning, støttetimer og andre tiltag, der skal lette skolegangen for børn med hørenedsættelse. Det er med andre ord forskelligt, hvor meget skolerne gør for at tage hensyn til elever med hørenedsættelse.

Gennemgående oplever familierne, at lederne og lærerne på skolerne generelt ved for lidt om hørenedsættelse, og den betydning det kan have for barnets læring og sociale udvikling.

Kurser for lærere, der underviser børn med hørenedsættelse

Nogle amtskonsulenter tilbyder kurser for lærere, der skal undervise børn med hørenedsættelse. De bliver bl.a. undervist i hørenedsættelsens betydning for børnenes indlæring og sociale liv. Oftest er det PPR-konsulenten, der sørger for, at lærerne får tilbudt et kursus.

Ifølge interview med familierne er det langt fra alle lærere, der har været på kursus.

Skolelederne i undersøgelsen vælger typisk at lade det være op til lærerne selv, om de vil tage imod et kursus:

”Det er et tilbud til lærerne, at de kan få mere at vide om det. Men det er en problemstilling på lige fod med de andre, man kan komme ud for som lærer. Og det kan så understøttes med et kursus” (skoleleder, Viborg Amt).

PPR-konsulenterne oplever, at det gør en forskel, om lærerne har været på kursus. Det samme siger familierne. Det gennemgående indtryk er, at det kan have stor betydning for undervisningen, at lærerne har været på kursus og fået indblik i hørenedsættelsers betydning:

”Jeg kan tydelig mærke på [klasselæreren], at hun har været på kursus, for hun er god til at stille sig det rigtige sted og blive stående, så det ikke bliver for forvirrende for mig” (pige, 13 år, Viborg Amt).

”Hun [læreren] er blevet mere opmærksom – og henvender sig mere til [barnet]. Hun sørger også for at placere [barnet] i nærheden og for at få hende med” (mor til pige, 9 år, Viborg Amt).

En af lærerne beskriver kurssets betydning sådan:

”Jeg fik rigtig meget ud af det. For eksempel prøvede jeg at høre, som man gør med et høreapparat – og det gjorde et stort indtryk på mig. Det sidder dybt i mig, og er nok det, der har åbnet allermost for min forståelse af, hvad det betyder” (lærer, Københavns Amt).

Familierne oplever, at lærerne (især klasselærerne) på de fleste skoler er gode til at tage de helt basale hensyn i dagligdagen, når de har viden om, hvad der skal til, og når de husker det. Det gælder f.eks. placering i klassen, lysindfald eller undervisning med front mod klassen.

Men det varierer meget, hvor lydhøre lærerne er. Især blandt faglærerne kan der mangle opmærksomhed på og viden om, at der skal tages særlige hensyn.

Det er oftest børnene og forældrene, der skal minde lærerne om det. Ved lærerskift og i de ældste klasser, hvor eleverne har mange forskellige lærere, kan informationen – og dermed hensynet – nemt glippe.

En PPR-konsulent beskriver problemstillingen sådan her:

”Nogle faglærere opfatter det sådan, at når eleven har høreapparat, så hører han jo alt. Og så glemmer de det i dagligdagen” (PPR-konsulent, Københavns Amt).

Flydende ansvar

Et vigtigt punkt er videreformidling af viden til alle barnets lærere om hørenedsættelsen og de hensyn, det kræver. Selvom klasselæreren f.eks. har været på kursus, er det ikke altid, at den viden hun har oparbejdet, bliver formidlet videre til de øvrige lærere. Der er ofte tale om en bestemt lærer, der påtager sig et særligt ansvar som formidler til kollegerne. Det kan blive en sårbar situation, fordi viden går tabt ved lærerskift, barselsorlov og lignende, og der mangler formidling til faglærere og vikarer.

En del af familierne oplever overlevering mellem lærerne som et problem:

”Jeg har følt, at jeg manglede information. Hvor meget var givet videre ved overgangen fra én lærer til en anden? Der går altid noget tabt ved overlevering...” (mor til pige, 9 år, Fyns Amt).

”Det er svært ved lærerskift, for hvem tager ansvar? Vi har jo en forventning om, at de snakker sammen – og at læreren giver det videre til den næste” (mor til dreng, 10 år, Københavns Amt).

PPR-konsulenterne giver udtryk for, at jo ældre børnene bliver, desto vanskeligere bliver det for skolen at blive ved med at tage hensyn. Når børnene kommer op i de ældste klasser, er der flere lærere involveret, og undervisningen foregår i flere forskellige lokaler.

Desuden bliver dialogen mellem forældre og skole typisk mere sporadisk, samtidig med at børnenes behov for støtte og hensyn ændrer sig. Det kan være vanskeligt for skolerne at følge med i.

Dette stemmer godt overens med familiernes erfaringer. En del forældre giver udtryk for, at de oplever, det er vanskeligere at følge børnene, efterhånden som de bliver ældre. Der spores en vis frustration over situationen:

”Det er svært med balancen, for der er mange ting, hvor man ikke lægger så meget mærke til det mere. Og man skal jo heller ikke problematisere over noget, der egentlig fungerer. Når lærerne siger, at det går fint, er det svært at have en fornemmelse, for man ser det ikke” (mor til dreng, 10 år, Københavns Amt).

”Vi har ikke haft nogen særlig kontakt med lærerne. Han kommer jo ikke hjem og siger, at det går dårligt. Og fra læreren hører vi, at det går fint...” (far til dreng, 14 år, Københavns Amt).

Støttetimer

Børn med hørenedsættelse, som har behov for det, har mulighed for at få forskellige former for støtte i undervisningen, dels i form af specialpædagogisk bistand hos en tale-hørelærer, dels ved, at barnet får tildelt en støttelærer, så der kan være to lærere til stede i undervisningen noget af tiden.

Specialpædagogisk bistand, hvor det enkelte barn f.eks. får tale-høreundervisning, foregår mest i de yngste klasser. Generelt er børn og forældre glade for den indsats, som kan hjælpe med at samle op på det sproglige og udtalemæssige efterslæb, som hørenedsættelsen kan give.

Nogle forældre peger på, at det kan være et problem for de lidt ældre børn (9 – 10 år) at blive taget ud af klassen for at blive undervist separat.

Forældrene til denne pige har f.eks. valgt selv at påtage sig en ekstra lektielæsnings- og undervisningsforpligtelse derhjemme for at undgå specialundervisning:

"Vi har ikke bedt om støtte, for vi har jo tiden til det herhjemme. Og så undgår hun at gå glip af de andre timer" (mor til pige, 12 år, Viborg Amt).

En del af børnene i undersøgelsen har støttetimer i skolen. Det varierer meget, hvor megen støtte, det enkelte barn har behov for, og hvor mange støttetimer, børnene bliver tildelt. Både familierne og lærerne i undersøgelsen oplever, at en ekstra støtteperson kan gøre en stor, positiv forskel – især hvis støttepersonen er gennemgående, har indsigt i hørenedsættelser og også tager sig af den sociale side.

For mange af børnene i undersøgelsen har støtten gjort en stor forskel både for indlæringen, de sociale relationer og koncentrationen.

Det er en gennemgående erfaring, at støtten bedst gives af en eller to faste lærere, der har den rette personlighed, og som har et særligt indblik i barnets behov.

De lærere i undersøgelsen, der har haft støttetimer i klassen, har gode erfaringer med det:

"Støtten har haft meget stor betydning, og det har udviklet sig undervejs, hvad hun [eleven] har haft brug for" (lærer, Københavns Amt).

I denne klasse er der to piger med hørenedsættelse:

"Det er altafgørende, at vi kan være to i klassen i de fleste af timerne. Så kan vi hele tiden sætte fokus på, hvad de har af lektier – er der noget, der er svært? – eller er de trætte og har brug for en pause? Hvis man er alene i klassen, er man ikke altid opmærksom på, hvis en elev "falder ud" (lærer, Københavns Amt).

Pigen her har en støttelærer 10 timer om ugen. Det betyder, at hun har mulighed for at gå ind i et særligt rum for sig selv, når hun har brug for at hvile hovedet, at lærerne har mulighed for at undervise i mindre grupper, og at pigen får støtte til at indgå i sociale relationer:

"Det hjælper rigtig meget, at jeg må gå udenfor eller gå ind på tegneværkstedet" (pige, 9 år, Københavns Amt).

Et par familier oplever dog ikke, at de har haft noget særligt udbytte af støttetimerne. Det kan skyldes, at støttepersonerne ikke har været "de rigtige" – eller at timerne har været brugt tilfældigt og fordelt på for mange forskellige lærere.

Denne far er utilfreds med udbyttet af sønnens støttetimer:

”De går op i røg. Han har fået seks timer om ugen, men lærerne er der bare ikke. De er fordelt mellem tre forskellige lærere. Det er noget rod, og vi får ikke noget at vide” (far til dreng, 7 år, Københavns Amt).

Både lærere og PPR-konsulenter i undersøgelsen understreger, at det er vigtigt løbende at vurdere, hvad barnet har behov for, fordi behovet for støtte ændrer sig med alderen:

”Især i puberteten bliver det svært – det er der, hvor børnene ikke længere har lyst til at bruge deres høreapparater, og hvor de virkelig er sårbare. De kan nemt komme til at føle sig udenfor, når der bliver snakket på kryds og tværs i grupper” (PPR-konsulent, Københavns Amt).

Skolelederne i undersøgelsen er mere forbeholdne overfor at tildele støttetimer ud fra en betragtning om, at det handler om at behandle børn med hørenedsættelse så ligeværdigt som muligt:

”Vi har diskuteret det meget – og holdningen er, at hvis barnet er normalt begavet, skal det ligestilles med alle mulige andre og ikke starte ud med specielle støtteforanstaltninger. Det vil være at stemple et barn...” (skoleleder, Fyns Amt).

Støjdæmpning

Støj i klassen er et problem for mange af børnene. Hvis det generelle støjniveau er højt, har børn med høreapparat svært ved at skelne sproglyde fra hinanden og høre, hvad læreren siger. Pludselige, kraftige lyde, som f.eks. skramlen af stole, opfanges meget højlydt gennem et høreapparat.

En del af børnene giver udtryk for, at støjen i skolen ofte generer dem, og at de bliver trætte og får hovedpine efter en skoledag:

”Jeg må jo finde mig i støjen, hvis jeg gerne vil være med, men det tager en kæmpe stor energimængde, for der bliver proppet rigtig meget lyd ind i hovedet” (pige, 12 år, Viborg Amt).

Gennemgående er der to indsatser, som kan hjælpe:

- Støjdæmpende indsatser i form af f.eks. dupper under stolene eller støjdæmpende plader på lofter og vægge
- Ro i klassen og opmærksomhed på støjniveauet

Støjdæmpede lokaler

Fra interview med familierne tegner der sig et billede af, at der ikke er investeret i støjdæmpende foranstaltninger på ret mange af skolerne.

Hos de forældre, der har bedt om f.eks. dupper under stolene, er det oplevelsen, at skolerne ofte reagerer langsomt. Mange skolers tradition med at klasserne får nyt klasseværelse hvert år, stemmer dårligt overens med et krav om særlig støjdemning af klasselokalerne.

Det er generelt et område, der kræver et stort og vedvarende forældreinitiativ. Og et område, hvor hverdagen kunne lattes betydeligt for mange af børnene:

"Hvis det stod til mig, blev alle klasseværelser støjdempede" (PPR-konsulent, Københavns Amt).

"Jeg har selv været oppe i klassen og sætte dupper på stolene. Det er mig, der skal sørge for det, for de gør det ikke. Heller ikke selvom man ringer og beder om det" (mor til dreng, 10 år, Københavns Amt).

Lyddæmpning er især en udfordring i de ældste klasser, mener denne PPR-konsulent:

"Når skolerne får en ny elev med hørenedsættelse, er de meget positive, men når eleverne bliver ældre og forlader deres faste klasseværelse og skal til at arbejde i faglokaler, så kan der komme problemer, fordi de lokaler typisk ikke er støjdempede" (PPR-konsulent, Københavns Amt).

Der er også positive eksempler på skoler, der har gjort en særlig indsats for støjdemning. Det kan gøre en stor forskel – både for børn med hørenedsættelse og for alle deres klassekammerater.

På denne skole har man valgt at få støjdempet en del af klasselokalerne, og det har gjort så stor en forskel, at der nu er planer om at støjdempe hele skolen:

"Vi fik en konsulent ud, som har hjulpet os med at reducere støjen betydeligt, så der ikke længere er efterklang og ekko. Det hjælper meget. Lærerne kan slet ikke forstå, hvordan de kunne undervise før..." (skoleleder, Fyns Amt).

Færdighedsregler i klassen

Det har stor betydning for støjniveauet, om læreren formår at skabe ro i klassen.

En PPR-konsulent understreger, at støjniveauet i klassen har afgørende betydning for børn med hørenedsættelse:

"Det er håbløst med lærere, der ikke kan skabe ro. Så falder barnet bagud med indlæringen, og det sociale liv falder fra hinanden, fordi barnet ikke får den information, det har brug for, for at være med" (PPR-konsulent, Viborg Amt).

En del af familierne har positive erfaringer med lærere, som formår at skabe ro i klassen og med held sætter ind overfor støjniveauet. Et vigtigt element er at skabe forståelse for de særlige behov, et barn med hørenedsættelse har, og ad den vej fastholde opmærksomheden på støjniveauet.

Lærerne bruger forskellige metoder til at sikre et lavt støjniveau. Nogle indfører færdselsregler eller trafiklys for at regulere støjen. Desuden er der et par steder gode erfaringer med at have et ”støjøre” i klassen, som lyser rødt, når støjniveauet bliver for højt.

Denne lærer arbejder helt bevidst med at reducere baggrundsstøj i klassen:

”Vi har nogle helt klare regler i klassen, for eksempel må man ikke rejse sig, mens vi hører historie – eller pakke sit madpapir sammen. Børnene kender simpelthen ordet baggrundsstøj – det er en integreret del af klassens liv” (lærer, Københavns Amt).

Og så hjælper det naturligvis på støjniveauet, at klassekvotienten ikke er for høj. Det indgår også i overvejelserne om skolevalg hos nogle af forældrene.

Tekniske hjælpemidler

Ud over høreapparat, som alle børnene i undersøgelsen anvender, har en del af dem andre tekniske hjælpemidler som FM-udstyr. Familierne får typisk rådgivning og information om hjælpemidler fra PPR eller høreklinikken, men ikke alle oplever, at de har overblik over, hvilke muligheder, der findes.

Der er desuden stor forskel på, hvor gode lærerne er til at huske at bruge udstyret. Det er som oftest barnet selv, der skal huske at bruge hjælpemidlerne og nogle gange også huske læreren på det. Der er flere eksempler på, at børn som har tekniske hjælpemidler, lader være med at bruge dem for ikke at virke for specielle i forhold til kammeraterne.

For nogle børn kan FM-udstyr gøre en positiv forskel i forhold til at høre, hvad læreren siger:

”Det har været godt at have en Mikrolink, for så kan han gå uden for klassen for at få en pause fra støjen og alligevel høre, hvad læreren siger” (mor til dreng, 15 år, Viborg Amt).

For lærerne kan det have stor betydning for undervisningen, at der er tekniske hjælpemidler til rådighed:

”I starten havde de kun Mikrolink – der mistede de noget af det, som deres kammerater sagde. Nu har vi fået en ordning, hvor der sidder 2-3 børn omkring en mikrofon – så får de mere med” (lærer, Københavns Amt).

Børnehørekurser

I to af de tre amter, der er med i undersøgelsen, tilbydes børnene hørekurser i form af undervisning, samvær og erfaringsudveksling med andre børn med hørenedsættelse.

Det er de færreste af børnene i undersøgelsen, der har kammerater med hørenedsættelse eller kender børn med hørenedsættelse i det hele taget. Derfor har det stor betydning for dem at være sammen med andre børn med hørenedsættelse på børnehørekurser og andre arrangementer som f.eks. udflugter, der arrangeres af amtskonsulenten.

Flere af børnene i undersøgelsen giver udtryk for, at dette samvær giver dem større selvtillid, større accept af deres hørenedsættelse og nye venner. Især for børn i puberteten og præpuberteten, der kan have vanskeligt ved at acceptere deres hørenedsættelse, er det et vigtigt tilbud:

”Det kursus er rigtig godt, for man lærer andre at kende og forstår, at det ikke kun er én selv, der har problemer” (pige, 12 år, Viborg Amt).

Flere af de børn, som har haft lyst til at smide høreapparatet, har fået nyt mod efter børnehørekurset. Denne dreng har gennem et par år undgået høreapparatet og er kommet ret meget bag efter i skolen:

”Det har hjulpet meget efter børnehørekurset. Siden den gang går jeg faktisk med mine høreapparater hver dag. Jeg har fået rigtig meget ud af det – været sammen med andre hørehæmmede og set, at nogen går med det, selvom de er generte. Nu hører jeg bedre, jeg behøver ikke længere at mundaflæse, og jeg falder ikke i søvn i timerne – det er meget rart” (dreng, 13 år, Fyns Amt).

Og det er ikke kun børnene, der har glæde af børnehørekurserne. I Viborg Amt får PPR-konsulenterne og børnenes skoler en rapport blandt andet med resultater af de sproglige tests, der er gennemført på kurset. Og det opleves som en god hjælp til at holde opmærksomheden på, hvordan det går med de lidt ældre børn og sætte ind, hvis der er behov.

Hvem tager ansvar? Dialogen mellem forældre, skole og PPR

Den indsats, der gøres for at lette skolegangen for børn med hørenedsættelse, bliver ideelt set til i en dialog mellem skole, forældre og PPR-konsulent.

Hvordan forløber denne dialog så i praksis – hvem tager ansvar, og hvem sørger for, at der bliver taget de relevante hensyn til børn med hørenedsættelse i skolen?

PPR-konsulenten er central

Da der både blandt forældre og på nogle skoler mangler viden om, hvilken betydning, hørenedsættelsen kan have for barnet i skolen, er kommunens PPR-konsulent vigtige nøglepersoner. De kan spille en central rolle, dels som bindeled mellem forældre, skole og kommune, dels når det gælder rådgivning til skolerne om, hvad de kan gøre for at lette skolegangen for børn med hørenedsættelse.

Interviewene med familierne viser, at det i mange tilfælde er PPR-konsulenten, som sørger for kontakten til skolen, sørger for at lærerne kommer på kursus, sørger for at der bliver lavet støjdæmpning osv. Desuden kan PPR-konsulentens rolle være at formidle viden om hørenedsættelse til lærerne og ikke mindst de andre børn i klassen.

Der er stor forskel på, hvor tæt kontakt familierne har til PPR-konsulenten.

Hovedparten af familierne giver udtryk for, at PPR-konsulenten har været en vigtig støtte.

Nogle få ved ikke, hvem deres PPR-konsulent er – eller har oplevet stor udskiftning:

"Hun [PPR-konsulenten] har været en god støtte – besøgt os en gang om måneden og hørt, om der var nogen problemer. Og så har hun talt med klasselæreren.. Hun er nok den vigtigste person" (pige, 12 år, Fyns Amt).

"Hun [PPR-konsulenten] har spillet en meget stor rolle. Hvis vi ikke havde haft hende, havde han ikke fået så positiv en start. Vi har været meget, meget glade for at have hende som bindeled" (mor til dreng, 13 år, Fyns Amt).

De PPR-konsulenter, der har deltaget i undersøgelsen vurderer selv, at indsatsen er meget personafhængig, og at der ind imellem er "huller" i PPR-konsulenternes indsats, f.eks. på grund af ressourcemangel eller langvarig sygdom.

Nogle af forældrene efterlyser mere kontinuitet, kompetence og drive hos PPR-konsulenterne:

"Vi har haft kommunens tale-hørekonsulent på banen, men der skete ikke noget. Det var ikke manglende vilje – der mangler bare noget drive. Der mangler én, som går ind og tager det som en opgave. Det kræver utrolig meget opfølgning hele vejen rundt" (far til dreng, 8 år, Københavns Amt).

Både PPR-konsulenterne og skolelederne i undersøgelsen understreger, at samarbejdet mellem skole, forældre og PPR-konsulenter fungerer bedst, hvis PPR-konsulenten er opsøgende, følger familien og skolen kontinuerligt og er konkret i sin rådgivning til skolerne:

"Samarbejdet mellem PPR og skolerne fungerer alt overvejende godt. Men når der er mange lærerskift på skolerne eller langtidssygdom blandt konsulenterne, kører det ikke altid optimalt" (PPR-konsulent, Københavns Amt).

Forældrene er budbringere

Undersøgelsen viser, at forældrene har en central rolle, når det gælder at sikre, at skolen tager de relevante hensyn til deres barn. Det er en gennemgående oplevelse, at ansvaret for at formidle barnets behov ofte lander hos forældrene. Det gennemgående indtryk er, at ansvaret og initiativet lander på enkeltpersoner, og at ledelsen ikke altid tager ansvar.

Som en PPR-konsulent i undersøgelsen formulerer det:

"Det burde være ledelsen på skolen, der tog ansvaret, men mit indtryk er, at det ofte ender med at være klasselæreren. Det står og falder med en aktiv klasselærer eller en udfarende PPR-konsulent" (PPR-konsulent, Fyns Amt).

I en del tilfælde oplever forældrene derfor, at det er op til dem selv (eller barnet) at bære viden og krav videre i systemet f.eks. fra lærer til lærer:

"Det kræver stor opmærksomhed fra forældrene. Man kan ikke regne med, at nogen tager styringen" (far til pige, 9 år, Københavns Amt).

"Du skal kæmpe, spørge til mulighederne. For der er ikke nogen, der hjælper eller skaber overblik" (mor til pige, 9 år, Københavns Amt).

Balancerede hensyn

Men der er også en del forældre, som holder sig tilbage med at stille krav til skolen. Forældrene balancerer nemlig typisk mellem et ønske om, at deres barn skal være "så normalt som muligt" og et ønske om, at der skal tages de hensyn, som er nødvendige for den faglige og sociale trivsel.

Hos nogle forældre fører det til, at de er tilbageholdende med at stille krav til skolen om f.eks. hjælpemidler, støjdæmpning, hørekurser til lærere, ekstra dialog med lærere eller ekstraundervisning til deres barn. Generelt mangler en del af familierne viden om, hvad det er muligt at få af hjælpemidler og støtte. Og de kan være i vildrede med, hvilke muligheder skolen har for at imødekomme de særlige behov, som børn med hørenedsættelse kan have.

Familierne oplever, at løbende dialog med lærerne betyder meget både for børnenes trivsel og for de faglige muligheder.

Ifølge PPR-konsulenterne får man de bedste skoleforløb for børn med hørenedsættelse, hvis man sikrer, at der lige fra skolestarten er et tæt samarbejde mellem alle de involverede – dvs. forældre, lærere, skoleledelse og PPR-konsulenter.

Også lærerne i undersøgelsen oplever, at en tæt dialog med forældrene er vigtig for at kunne følge op på familiernes skiftende behov:

”Jeg kan mærke, at det er meget vigtigt for forældrene, at der er tid til ekstra tid til dialog. Ud over de to faste møder årligt har vi tre - fire stykker ind imellem, hvor klasselæreren og engelsklæreren er med. Vi har ikke de store problemer endnu, men der er nogle ting, som er på vej til at blive sværere” (lærer, Københavns Amt).

Det er dog langt fra alle familierne i undersøgelsen, der har en løbende dialog med skolen. En del forældre er i tvivl om, hvad de har ret til og er tilbageholdende med at stille krav f.eks. om yderligere møder ud over de faste skole-hjem samtaler:

”I starten tænkte jeg på, om jeg skulle bede om, at der blev indkaldt til et særligt møde. Men så tænke jeg: nej, det er ikke nødvendigt. Man skal jo også passe på ikke at gøre hende mere særpræget, end hun er fra naturens hånd” (mor til pige, 8 år, Fyns Amt).

”Jeg ville godt have haft mere dialog med skolen, men jeg ved jo ikke rigtig, hvordan lærernes tid er skruet sammen – og det skulle ikke være på bekostning af andre. Og jeg vil ikke være en emsig mor, der har travlt med at gøre sin datter speciel” (mor til pige, 9 år, Fyns Amt).

Skolelederne forventer desuden, at forældrene kommer til skolen, hvis de oplever problemer eller har behov for mere dialog:

”Jeg oplever, at forældrene er gode til selv at tage kontakt. Og at de kommer af sig selv, når der er brug for at sætte fokus på deres barn” (skoleleder, Viborg Amt).

Den gennemgående holdning hos de skoleledere, der er med i undersøgelsen, er desuden, at det handler om at behandle børn med hørenedsættelse så ligeværdigt som muligt og normalisere situationen ved at nedtone de særlige behov:

”Vi prøver meget at normalisere det og ikke gøre en større dyd af det end højst nødvendigt” (skoleleder, Fyns Amt).

Et par forældre i undersøgelsen fortæller desuden, at de holder sig tilbage med at tale om deres barns særlige behov f.eks. på forældremøder, fordi de fornemmer, at de øvrige forældres rummelighed ikke er så stor:

”Jeg kan godt blive i tvivl, om rummeligheden er der? Der mangler tolerance ... og derfor går vi tit og putter os og forsøger at skjule det” (mor til pige, 8 år, Fyns Amt).

Der er også eksempler på familier, der har fortalt åbent om deres børns hørenedsættelse og derigennem sikret sig, at der er blevet taget hensyn til deres barn, og at drillerier er blevet undgået.

Pigen her skiftede skole i 7. klasse og fortalte selv sine nye klassekammerater om sin hørenedsættelse og demonstrerede sit høreapparat i klassen:

”Det betød, at hun blevet accepteret og ikke er blevet mobbet eller drillet af klassekammeraterne. Hvis man kan snakke frit om det i klassen, kan børnene bedre føle sig til rette ved det” (mor til pige, 14 år, Fyns Amt).

Trivsel: Hvad skaber medvind, og hvad giver modvind?

Undersøgelsen har fokus på trivsel, og derfor er der også i interviewene spurgt til, hvilke faktorer, der er med til at skabe trivsel, og hvilke der har den modsatte virkning. Med andre ord: Hvad skaber medvind, og hvad skaber modvind for børn med hørenedsættelse i skolen? Psykosocial trivsel skal forstås bredt: Er børnene trygge og glade, føler de sig værdsat, har de kammerater, og har de et aktivt liv med passende udfoldelsesmuligheder?

Kammerater er afgørende

Den samstemmende melding fra både børn, forældre, lærere og skoleledere er, at det – ligesom for normalthørende børn – er forholdet til klassekammeraterne, der er den afgørende faktor for, om børnene trives. Børn har vanskeligt ved at trives, hvis de bliver holdt udenfor eller mobbet af de andre børn eller ikke føler sig accepteret af kammerater og lærere som dem, de er.

Hvis børnene derimod har gode venner og et aktivt fritidsliv, er der stor chance for, at de trives godt og er mere robuste over for mindre problemer.

Når børnene i undersøgelsen selv skal sætte ord på, hvad der er vanskeligst ved at gå i skole med et høreapparat, centrerer svarene sig især om tre ting:

- Sociale problemer som f.eks. en oplevelse af at blive holdt udenfor, en oplevelse af ikke at kunne forstå det sociale spil børnene imellem eller en oplevelse af at blive drillet af klassekammerater
- Støj, der gør det svært at høre, og som tager energi
- Bestemte fag, der er vanskelige – f.eks. fremmedsprog

Selve undervisningen og det faglige indhold i skolen fylder ikke særlig meget i familiernes bevidsthed, når der tales om trivsel. Derimod er børnenes sociale liv alt afgørende for, om de trives.

Når man spørger familierne om barnets trivsel, peges der ofte på, at barnets psyke og dermed måden, hun eller han selv tackler sin hørenedsættelse på, har stor betydning:

”Det betyder meget, at hun selv er så sej – svarer på spørgsmål og står ved det. Bider tænderne sammen” (mor til pige, 8 år, Fyns Amt).

Ligeledes spiller det en væsentlig rolle for barnet at blive accepteret og anerkendt af både lærere og kammerater i klassen:

”Jeg har nemt ved at få venner, og jeg har en masse gode venner, som støtter mig og er søde til at hjælpe..” (pige, 12 år, Københavns Amt).

"Jeg har søde klassekammerater. Og en lærer, der tager hensyn – så kan jeg meget bedre følge med" (pige, 12 år, Viborg Amt).

En skoleleder udtrykker det således:

"Det allervigtigste er et godt klassemiljø med ro og tryghed... Hvis der ikke er fokus på det sociale, kommer eleven kun til at leve halvt. Den indlæringsmæssige del kan man sagtens klare med tekniske hjælpemidler. Det kan man ikke med det sociale...." (skoleleder, Fyns Amt).

Læreren er vigtig

Hovedparten af børnene i undersøgelsen trives godt og er socialt velfungerende. Men en mindre del har eller har haft problemer med mobning, drillerier, ensomhed m.v. En enkelt er blevet flyttet fra sin skole, fordi hun var udsat for massiv mobning.

Nogle familier oplever, at der er for lidt fokus fra lærerne på det sociale samspil mellem børnene og de særlige problemer og behov, som børn med hørenedsættelse kan have på det område:

"Det er vigtigt med en bevidsthed om, hvad hans hørenedsættelse betyder for det sociale. Lærerne er ikke obs på det. De er ikke gearret til at lægge mærke til, hvornår gardinet ruller ned" (mor til dreng, 10 år, Københavns Amt).

Samtidig oplever andre familier, at en (klasse)lærer med en god opmærksomhed på barnets særlige behov og på det sociale spil i klassen kan gøre en stor forskel for trivslen.

"Det er godt, at der er åbenhed i klassen. Vi løser konflikter hurtigt, og der er åbenhed om mobning. Det kan siges direkte – lige ud af posen" (pige, 12 år, Fyns Amt).

Gennemgående er der stor tilfredshed hos børnene med den skole, de går i. Og flere familier giver udtryk for, at det har givet deres barn et socialt løft at gå i skole med normalthørende børn i stedet for at komme i en specialskole.

Drengen her er skiftet til folkeskolen fra en specialskole:

"Han har fået mange gode venner. Det sociale er blevet meget bedre. På den måde har det været et godt valg" (far til dreng, 14 år, Københavns Amt).

Drengen her kom i den kommunale folkeskole efter, at forældrene havde gjort sig en del overvejelser:

"En af de største tjenester, vi har gjort ham, var at sende ham i en almindelig skole" (mor til dreng, 8 år, Københavns Amt).

Sammenfattende er det følgende faktorer, der gør det nemmere for børn med hørenedsættelse at trives i folkeskolen, og giver dem medvind:

- Gode kammerater, der tager hensyn og accepterer én, som man er
- Lærere, der tager hensyn, og som er opmærksomme på det sociale
- Forældre, der stiller krav, og har en løbende dialog med lærere og PPR
- Støjdæmpning på skolen (både fysisk og pædagogisk) og de nødvendige tekniske hjælpemidler
- Børnehørekurser, hvor man kan møde ligestillede (især for de lidt ældre børn)

Hvad skal der til? Idéer til forbedringer af indsatsen for børn med hørenedsættelse i folkeskolen

I dette afsnit formidles en række bud på udfordringer, der kan tages fat på for at give børn med hørenedsættelse i folkeskolen det bedst mulige forløb.

Interviewpersonerne har givet direkte udtryk for ønsker og er kommet med anbefalinger, og de samlede undersøgelsesresultater peger på en række udfordringer. Udfordringerne vedrører både udvikling og organisering af skolens tilbud til børn med hørenedsættelse og udvikling af oplysnings- og formidlingstilbud.

Udvikling af tilbuddene

- Der er behov for at stramme op på de enkelte skolers ansvar for elever med hørenedsættelse. En fast kontaktperson eller tovholder på skolen er en mulig model. Det er vigtigt, at én person tager ansvar, formidler og holder snor i de forskellige parter. Det vil være en god idé at indføre faste rutiner for dialogen mellem skole, forældre og PPR-konsulenter (f.eks. et bestemt antal møder årligt). Der skal sikres særlig opmærksomhed på skift i børnenes verden som f.eks. lærerskift og skole-skift.
- Det er vigtigt, at lærerne kommer på kursus, og det skal helst ske, inden de begynder at undervise børn med hørenedsættelse. Det øger lærernes bevidsthed om, hvilke hensyn der er vigtige at tage til elever med hørenedsættelse og giver dem en særlig viden og opmærksomhed på det faglige og sociale. Kurser for lærere skal derfor opprioriteres.
- PPR-konsulenternes rolle kan udvikles til at blive mere aktiv og opsøgende. Samarbejdet mellem skole, forældre og PPR-konsulent fungerer bedst, hvis PPR-konsulenten er opsøgende, følger familien og skolen kontinuerligt og er konkret i sin rådgivning til skolerne.
- Det er vigtigt at sikre, at den viden om børn med hørenedsættelse, der er samlet i amterne, ikke går tabt med kommunalreformen. Børnehørekurserne bør fortsætte i en eller anden form og bør være forankret i faglig viden og praksis fra den almindelige skole med normalthørende børn.

Oplysning og formidling

- Der er brug for oplysning til forældrene om, hvilke overvejelser, det er klogt at gøre sig i forbindelse med skolevalg, og hvilke muligheder de har for at få hjælp og støtte til deres barn fra skolen og fra andre relevante offentlige instanser. Endvidere vil forældrene have glæde af opsamling og formidling af ”best practice”.

- Lærere og ledere på skoler, der har elever med hørenedsættelse, har behov for information om, hvilke særlige hensyn, muligheder og ansvar, det fører med sig. De har ligeledes brug for at få del i andre skolers erfaringer og eksempler på ”best practice”. Desuden har de brug for nem adgang til oplysninger om, hvor skolen kan hente yderligere råd og vejledning om hørelse, hørenedsættelse, hjælpemidler og pædagogisk praksis. Det kan være hensigtsmæssigt, at der udarbejdes informationsmateriale stilet mod forskellige målgrupper som klasselærere, faglærere, vikarer m.v.
- Lærerne, der underviser elever med hørenedsættelse, efterlyser mulighed for løbende opdatering og erfaringsudveksling f.eks. i form af korte møder med fagfolk og andre lærere nogle gange om året.

Referencer og links

Bekendtgørelse nr. 1373 af 15. december 2005 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand. Den trådte i kraft 1. januar 2007.

Bekendtgørelsen kan findes på Undervisningsministeriets hjemmeside under Grundskolen/Folkeskolen/Specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand. Her finder man en generel information og henvisning til love og regler på området. Her kan man også finde et link til bekendtgørelsen.

Selve bekendtgørelsen findes på http://147.29.40.91/_GETDOCM_/ACCN/B20050137305-REGL

Skru ned – støjkampagne til folkeskolens 3.-6. klasser

I 2004 lancerede Miljøministeriet en støjkampagne henvendt til folkeskolens 3.-6. klasser.

Hjemmesiden indeholder faktasider om støj, et støjspil, praktiske opgaver, en lærervejledning og nyttige links om støj dagligdags lyde. Materialet findes på www.skruned.dk

Lyd- og lysforhold – indretning af lokaler til børn med hørenedsættelse

Videnscenter for hørehandicap har udgivet et hæfte med oplysninger om hvad man skal være opmærksom på, når man indretter lokaler til børn med hørenedsættelse. Hæftet kan downloades på Videnscenterets hjemmeside (www.hoerehandicap.dk) under Publikationer.

Når lyden bliver svagere – om hørelse og høreapparater

Claus Elberling og Kirsten Worsøe har skrevet en bog om hørelse og høreapparater. Bogen henvender sig ikke direkte til børneområdet, men den giver en generel introduktion til området. Bogen er gratis og kan bestilles på Videnscenterets hjemmeside (www.hoerehandicap.dk) under Publikationer.

Støjkasser

Høreforeningen har skabt ”støjkasser” til undervisningsbrug. I støjkassen er bl.a. en CD med eksempler på støj og lyd, børnehøreværn, så man kan prøve at høre med nedsat styrke og en støjplakat til klassen med dB-barometer. Støjkassen kan bestilles på Høreforeningens hjemmeside www.hoereforeningen.dk under Information/Skoletjeneste.

Desuden har firmaer der forhandler høreapparater, FM-udstyr og andre tekniske hjælpemidler hjemmesider med megen information om hørelse og de specifikke produkter.

Bilag 1: Interviewpersoner

Børn med hørenedsættelse og deres familier:

Københavns Amt:

Dreng, 8 år
Dreng, 8 år
Dreng, 10 år
Dreng, 13 år
Dreng, 14 år
Pige, 9 år
Pige, 9 år
Pige, 12 år

Fyns Amt:

Dreng, 7 år
Dreng, 10 år
Dreng, 13 år
Pige, 8 år
Pige, 9 år
Pige, 12 år
Pige, 14 år

Viborg Amt:

Dreng, 15 år
Pige, 9 år
Pige, 9 år
Pige, 10 år
Pige, 12 år
Pige, 12 år
Pige, 12 år
Pige, 12 år
Pige, 13 år

Lærere, skoleledere og PPR-konsulenter:

Lærere

Lærer, Københavns Amt
Lærer, Københavns Amt
Lærer, Viborg Amt
Lærer, Viborg Amt

Skoleledere

Skoleleder, Fyns Amt

Skoleleder, Fyns Amt

Skoleleder, Viborg Amt

PPR-konsulenter

PPR-konsulent, Fyns Amt

PPR-konsulent, Københavns Amt

PPR-konsulent, Viborg Amt

Bilag 2: Spørgeramme til familier

Spørgeramme til interview med børn med hørenedsættelse i folkeskolen

Forklaring til spørgeramme:

Spørgerammen er formuleret meget åbent. Den er tænkt som en ramme, der skal sikre, at vi får berørt alle relevante temaer under samtalen. De konkrete spørgsmål udspringer af situationen og følger op på de indspil, interviewpersonerne kommer med i samtalen. Det betyder også, at der er rum til at springe i temaerne og ikke følge rækkefølgen slavisk.

Hvordan spørgsmålene stilles afhænger også af, om det er forældrene eller barnet, der spørges (afhængig af barnets alder).

Indledning

Formålet med interviewet bliver beskrevet omtrent således:

Vi vil undersøge, hvordan børn med høreapparat trives i skolen og hvilken sammenhæng, der er mellem børnenes trivsel og den indsats, der gøres fra skolens side.

Derfor vil jeg spørge jer ud om, hvordan barnet trives i skolen og derhjemme og hvilke forhold, der har betydning for, om barnet har det godt i skolen.

Vi skal bruge resultaterne til at beskrive, hvad skolerne kan gøre for at hjælpe børn med hørenedsættelse til at få en god skolegang.

Vi behandler oplysningerne fortroligt, og jeres navne vil ikke blive offentliggjort.

Baggrunden

Hvornår er hørenedsættelsen opstået/opdaget?

Hvor godt oplever I, at I er blevet taget hånd om i forbindelse med hørenedsættelsen og dets konsekvenser? (information, indsigt osv.)

Hvilke overvejelser gjorde I jer om valg af skole – havde I en dialog med skolen, før barnet startede?

Praktisk og pædagogisk støtte i skolen

Får barnet særlig støtte i skolen – hvilken? (støttelærer, hjælpemidler m.v.?)

Hvordan har lærerne hjulpet? (har de været på kursus?)

Hvordan har skolen/skoleledelsen hjulpet?

Hvordan har PPR hjulpet?

Har skolen stillet tekniske hjælpemidler til rådighed (f.eks. FM-anlæg eller teleslynge - hvem foretager løbende tjek/justering?) Hvilken forskel gør det, at der er hjælpemidler?
De fysiske omgivelser (akustik m.v.) – tager skolen særlige hensyn? (fysisk placering m.v.)

Det sociale

Har de andre børn og deres forældre indsigt i/forståelse for hørenedsættelsen?

Det sociale

Har de andre børn og deres forældre indsigt i/forståelse for hørenedsættelsen?

Hvordan reagerer børn og forældre i klassen - tager de hensyn? Hvordan?

Hvem taler I med om problemer, udfordringer i forbindelse med hørenedsættelsen?

Har barnet venner med en hørenedsættelse? (Hvem har taget initiativ?)

Hvordan fungerer jeres dialog med skolen? (Har I oftere kontakt med skolen end de sædvanlige par forældremøder pr. år?)

Barnets trivsel

Hvordan klarer barnet sig fagligt i skolen?

Hvordan trives barnet? Venner, fritidsaktiviteter, evt. mobning? (idræt, SFO, klub og lignende)

Hvad er det vanskeligste ved at gå i skole med et høreapparat?

Hvad har især haft positiv betydning for barnets trivsel?

Hvad har især haft negativ betydning?

Den ideelle støtte

Hvis I skulle give en opskrift på den ideelle støtte til børn med hørenedsættelse i folkeskolen, hvordan ville den så se ud?

Hvor er det vigtigst at sætte ind for at skabe det bedst mulige skoleforløb for børn med hørenedsættelse?

NB: Få navn på skolen og den/de lærere, der er/har været tættest på barnet.

Bilag 3: Spørgeramme til lærere

- telefoninterview om børn med hørenedsættelse i folkeskolen

Formålet med interviewet bliver beskrevet omtrent således:

Vi vil undersøge, hvordan børn med hørenedsættelse og som bruger høreapparat trives i skolen og hvilken sammenhæng, der er mellem børnenes trivsel og den indsats, der gøres fra skolens side. Vi har talt med 24 børn og deres familier i tre amter. Ved hvert interview har vi fået navnene på de lærere, der har været tættest på barnet. På den måde har vi fundet frem til dig. Formålet er ikke at tale om et bestemt barn, men mere generelt om dine erfaringer med at undervise børn med hørenedsættelse.

Interviewet handler om dine erfaringer med at undervise børn med hørenedsættelse og med samarbejdet med PPR-konsulent, forældrene og dine kolleger. Vi vil også gerne have din vurdering af, hvad der skal til for at hjælpe børn med hørenedsættelse til at få den bedst mulige skolegang.

Vi behandler oplysningerne fortroligt, og jeres navne vil ikke blive offentliggjort.

Hvad er dine erfaringer med at undervise børn med hørenedsættelse? (få historien)

Hvor meget vidste du om hørenedsættelse og dets betydning, da du begyndte på undervisningen?

Har du været på kursus? Hvad fik du ud af det? Har du fået skriftligt materiale?

Får barnet/børnene særlig støtte fra skolen? Hvordan? (spørg til lokaleindretning, hjælpemidler, støttetimer m.v.)

Hvordan oplever du støtten fra skoleledelsen?

Hvordan foregår din dialog med kolleger om barnet/børnene og deres særlige behov?

Hvem har efter din mening ansvar for, at de relevante lærere kender til det barnets særlige behov og tager hensyn til dem?

Har du haft en dialog med PPR-konsulent og/eller amtskonsulent? Hvordan er det forløbet?

Hvordan oplever du dialogen med forældrene? Holder I flere møder/kommunikerer mere end med de andre forældre?

Erfaring: Hvad er især vanskeligt ved at være barn med hørenedsættelse i folkeskolen? – fagligt og socialt?

Hvad oplever du er afgørende for, om barnet/børnene trives?

Hvis du med din erfaring skulle give en opskrift på den idéelle støtte til børn med hørenedsættelse i folkeskolen, hvordan ville den så se ud?

Hvad skal der til for at nå derhen? Vil information kunne hjælpe? Til hvem og i hvilken form?

